

***Архітектурно - ландшафтний
комплекс
«Садиба Даховських» або
«Леськівське диво»***

Леськівський заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів

Монастирищенської районної ради Черкаської області

вул.Садова, 1 р-н Монастирищенський обл.Черкаська 19142

***Обласний конкурс
Черкаського обласного Центру
туризму, краєзнавства і
екскурсій учнівської молоді
Черкаської обласної ради
«Розробка екскурсійного
маршруту»***

*Виконали: творча група вчителів закладу
Керівник: Сандовенко Раїса Кузьмівна*

2019

Довідкові дані про екскурсійний маршрут

Леськівський замок – унікальна пам'ятка архітектурного мистецтва, творіння кількох поколінь польської шляхетської родини Даховських, яка збереглася до нашого часу.

Цей замок знаходиться в селі Леськове Монастирищенського району. Це привабливий, мальовничий куточок Шевченківської Черкащини.

Привабливість маршруту та обґрунтування його вибору

Подорожуючи стежками місцевої архітектурної пам'ятки, можна поринути у світ давнини, перенестися у вир життя початку XIX століття.

Територія замку Даховських стала знімальним майданчиком фільму «Окупація» («Зрадник») американського кінорежисера Марка Хаммонда. Події в картині відбуваються в 20-х роках. Головний герой – режисер, який зняв фільм про повстанців Холодного Яру, який забороняли для показу в радянські часи.

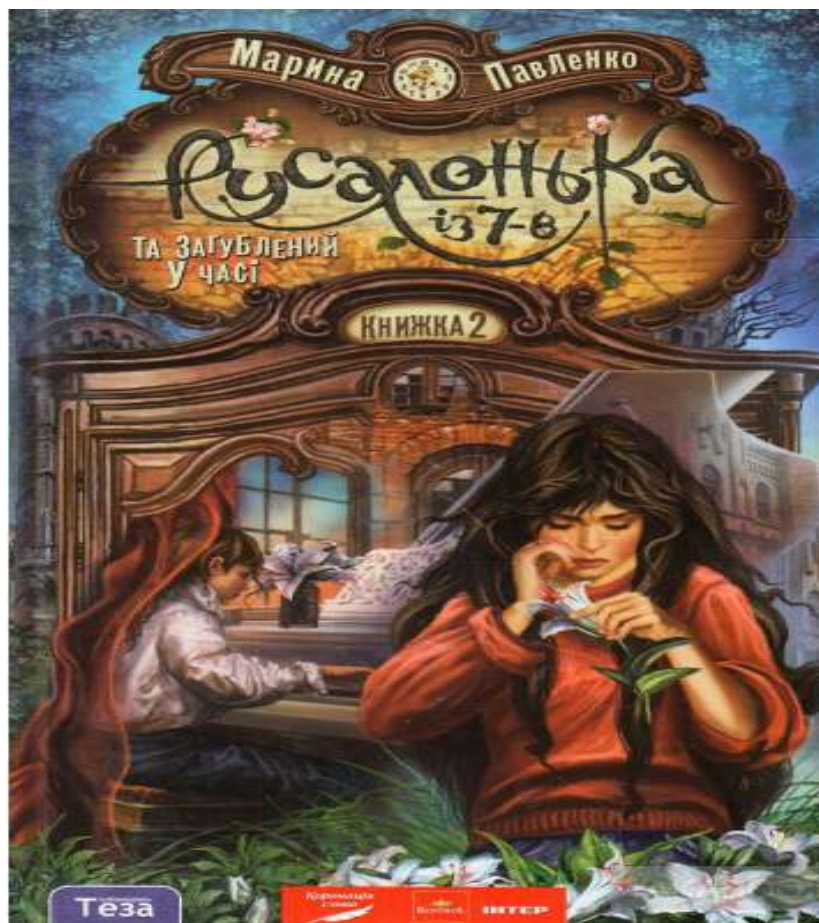
Жителі сіл Леськове та Матвіїха, учні місцевого навчального закладу мали нагоду брати участь у зйомках масових сцен, сфотографуватися на пам'ять із відомими співаками (Д.Астаф'євою та М.Грицканом), які знімались у фільмі.

Садиба Даховських – це місце де проводились не одна відеозйомка та фотосесія молодих подружніх пар.

Незвичайна архітектурна пам'ятка приваблює не один рік відвідувачів та екскурсійні групи з різних куточків України. Проводять цікаві екскурсії учні та вчителі Леськівського навчального закладу, вивчаючи історію рідного краю.

Ось і молода українська письменниця, поетеса Марина Павленко, під враженням почутого і побаченого у нашому селі, не змогла залишитися байдужою. Дивовижні історії лягли в основу написання її книги «Русалонька із 7-Б та загублений у часі». Діти дуже любляють подаровану авторкою книгу, адже в тексті вони впізнають рідні пейзажі, назви, таємничі легенди, і тендітного містичного героя, загубленого в часі – «Леськівський замок».

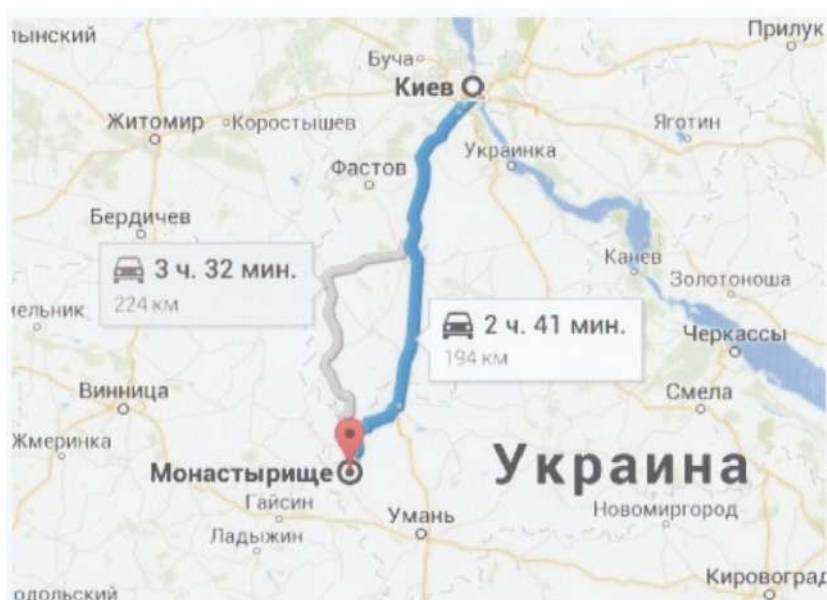
Фізико – географічна характеристика екскурсійного маршруту

Монастирищенський район займає крайнє північно-західне положення в Черкаській області. с.Леськове – населений пункт з населенням 662 осіб, географічними координатами:

48°59'37" пн..ш

29°52'47" сх..д

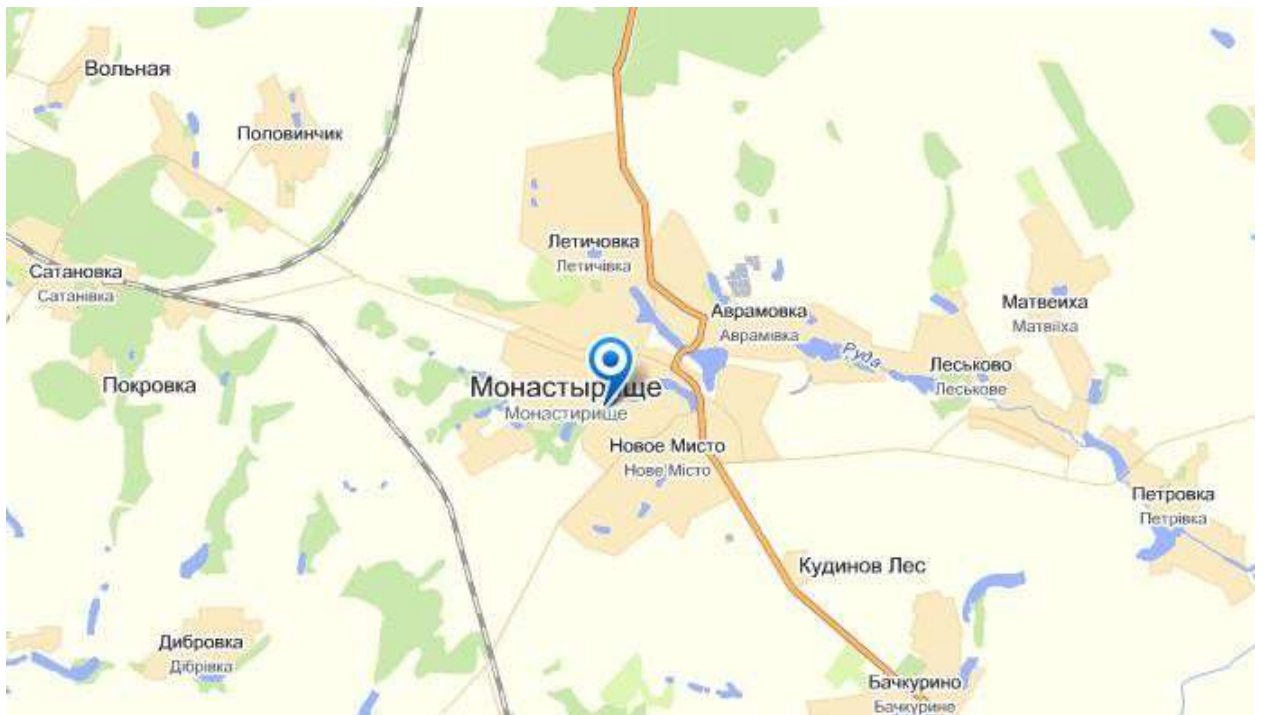
Розташований за 6 км від районного центру м.Монастирище; за 239, 7 км від обласного центру м.Черкаси, за 195,9 км від столиці України м.Києва.

IX.

Садиба Даховських знаходиться в центрі села. Сам замок ніби парить над невеличким селом, ваблячи присутніх своєю величчю.

Розкриття пізнавального та практичного значень екскурсійного маршруту.

В нашій країні є багато знаних історичних пам'яток, популярних для туристів. А ми хочемо порадити відвідати маленький куточок на окраїні Черкащини, який зберігає в собі історію, красу, велич минувшини, зберігає загадкові легенди непримітних сіл, які допоможуть доторкнутися до духовного багатства землі.

У цей бурхливий, динамічний, технологічний час іноді виникає бажання відпочити, розслабитися, побути наодинці з природою, з віковими пам'ятками, думками, бажаннями і відчути себе частиною духовної краси.

Заглибившись в історію «Леськівського дива», можна дізнатись про родину панів Даховських, які заснували родовідне гніздо, та познайомитися зі смаками, уподобаннями, захопленнями родини Даховських, їх відносинами зі своїми підлеглими.

Окрім задоволення та приємного враження, можна почерпнути історичні факти, яким було «Леськівське диво» в період революції 1917 – 1920-х років та Другої світової війни.

На власні очі ви пересвідчитесь, як з легкої руки майстра вдало переплились два стилі – бароко та європейського: готичного.

Характеристика основних краєзнавчих об'єктів

1. В'їзд в Леськове:

Заснування села Леськове припадає на 1450 – 1500 роки. Тоді розпочалася перша хвиля заселень в нашому краї після монгольського нашествя. Назва села походить від імені першого поселенця, козака Леська.

2. Гребля ставок.

Селом протікає річка Конела. Пани Даховські перегородили річку греблею, і створили штучний ставок з островом на ньому.

3. Головні ворота маєтку, біля яких збудовано будиночок для обслуги, там жив швейцар.

4. В'їзд з КПП. Центральна алея.

Леськівському замку понад 150 років його можна назвати творінням кількох поколінь польської шляхетської родини Даховських.

Спочатку Леськове належало польським панам Тарновським. Вони продали село панам Лянцкоронським, а ті продали Даховським.

Маріян Даховський придбав с. Леськове після придушення гайдамаків в 1770 роках. Він був першим із роду Даховських, володарем села Леськове.

(Додаток №1)

Він збудував греблю і млин на річці Конела, та двоповерховий будинок. На нижньому поверсі будинку були господарські кімнати, а на верхньому розташувалися панські покої. З панами приїхали багато польської челяді. Вони жили у флігелі біля центральних воріт.

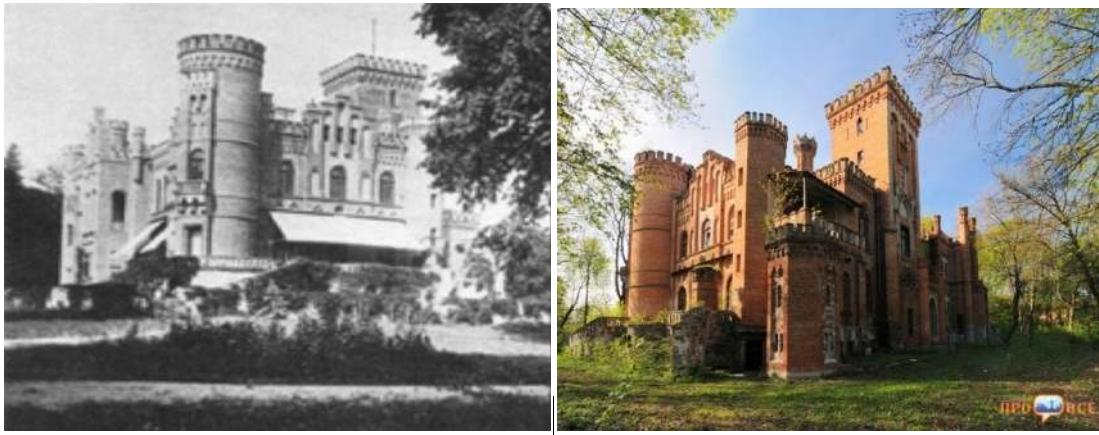
Наступними власниками Леськового були Олександр та Гонората. На початку ХІХ століття пани Даховські придбали ще села Матвіїха, Хейлово, Лукашівка. У Гонорати зріють грандіозні плани розбудувати в нашому селі

свій родовий маєток, який би не поступався уманським панам Потоцьким. Але втілювати ці плани довелося їх синам: Казиміру та Карлу.

На території замковища знаходилась церква. За наказом Даховських в 1854 році її було перенесено на місце теперішнього кладовища.

5. *Замок.*

В 1861 році Карл та Казимір розпочали будівництво замку. Вони збудували першу частину триповерхового замку в стилі бароко. Замок має міцні стіни з декількома круглими вежами, які вгорі були зубчастими. Всередині вежі є гвинтові сходи, які вели у підвал. Дехто з односельців твердить, що існувала також підземна дорога з самого замку аж до Умані. Пізніше в парку висадили дерева та обнесли територію цегляним муром. Нагадаємо, що мур зводився з цегли власного виробництва маєтку Даховських. І досі можна знайти цеглини з маркуванням «TD» - «Thaddeus Dahovski». Старожили розповідають, що в податок Даховським здавали багато курячих яєць. Він домішував їх до цегляного розчину для міцності, і туди ж кидали перемелену тушу одного бика. Пізніше на правому березі річки висадили хвойні дерева, а на лівому – листяні.

Карл жив та господарював в селі, а Казимір, як правило, подорожував, змінюючи Париж на Варшаву чи Відень. В 1870 році у нього народився син Тадеуш. Змалку хлопець відрізнявся гострим розумом, впертістю та жорстокістю в кожній справі. По закінченні Віденського інженерно-будівельного вузу Тадеуш став архітектором. В 1890 році Тадеуш змушений покинути Відень і в 20-ти річному віці перейняти на себе турботи, як господар маєтку, земель Леськове, Матвіїха, Хейлово. Маючи зв'язки з Європою, Тадеуш здійснив свій намір перетворити замок і парк у прекрасний архітектурний ансамбль. (Додаток №2)

Проект розробив самотужки, а керував будівництвом Цехановський. Добудував замок на початку XX століття, проте не в стилі бароко, а в суто

новому, європейському: готичному. Численні арки і колони витягують будівлю вгору, зовні вона здається невагомою. Враження стрімкого пориву вгору створюють звужені догори шпилі. Усередині приміщення багато світла, воно проникає крізь довгасті вікна. Проте поєднання двох стилів зроблено так майстерно, що замок має вигляд єдиного ансамблю. В цьому його своєрідність, навіть унікальність.

В замку три поверхи. На нижньому розташовано вісім кімнат, залів та вхід до підвалу. В південній частині будови існує парадний вихід на балкон з відкритим майданчиком. На другому поверсі дев'ять жилих кімнат. На третьому – вісім. В замку дві височезні вежі з зубцями чотирикутної та круглої форми. У старішій частині збереглося пічне опалення з димоходами в зубцях.

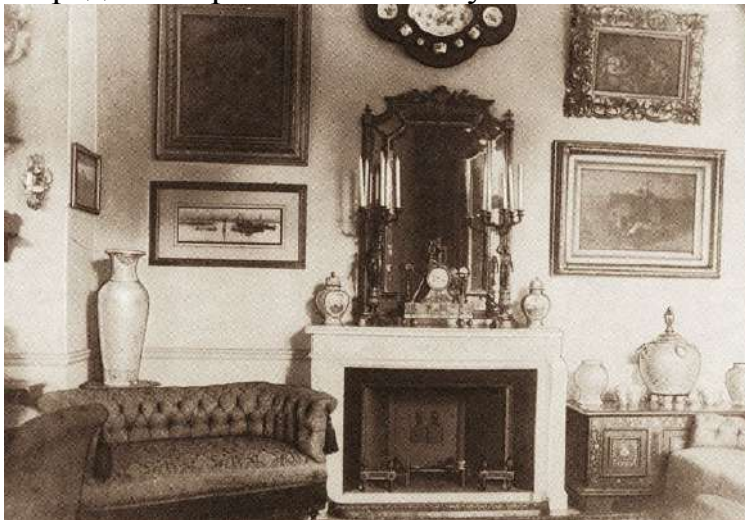
6. Алея до ставка.

Історія Леськівського замку – це історія великого кохання Тадеуша та його дружини Марії.

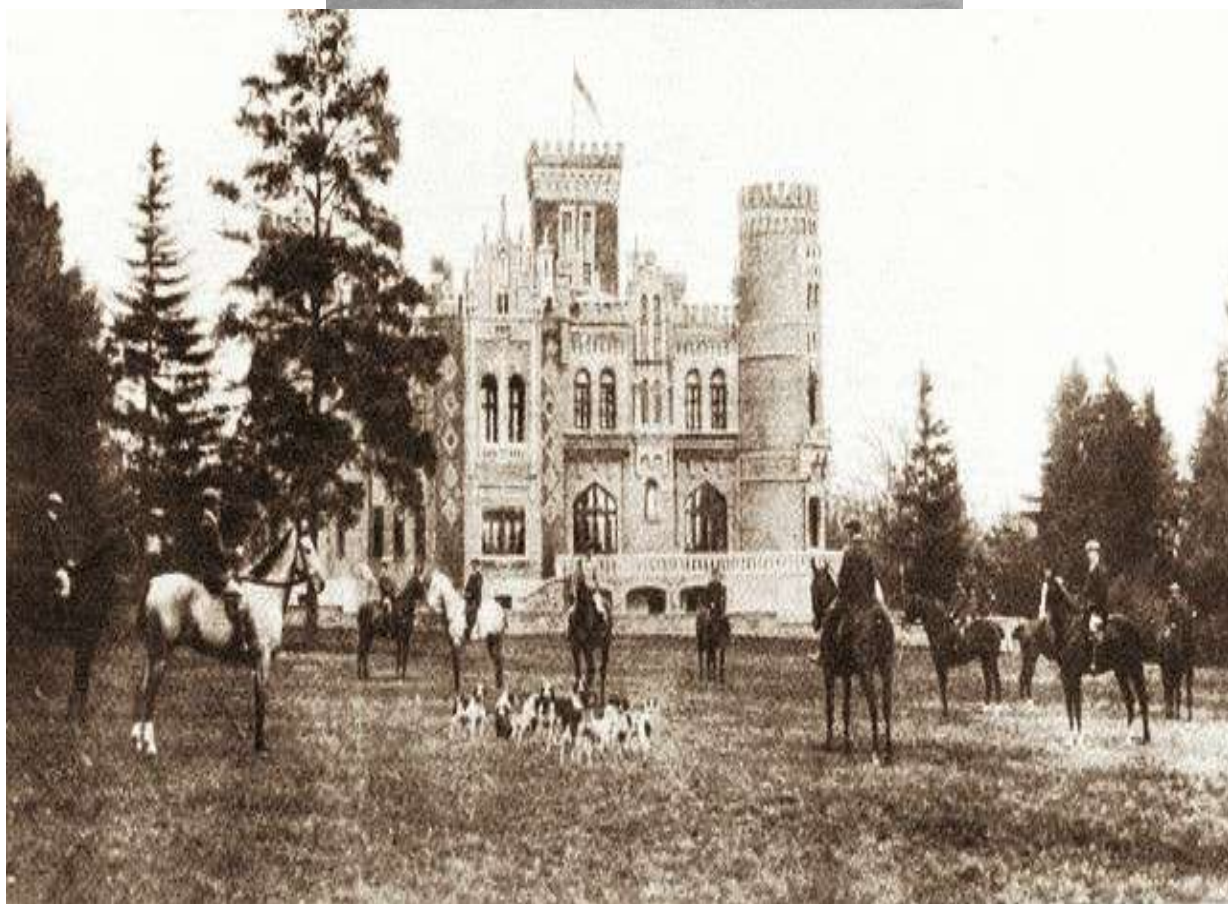
Коли він вперше побачив Марію, вона відразу запала йому в душу. Дівчина відразу відповіла взаємністю, хоча знала, що жити з Тадеушом буде непросто. Його жорстока й суперечлива натура примушувала жити в напруженні. А втім, для коханої власне й збудував посеред річки острів «Мрій», до якого було перекинуто міст. Кожен з місцевих жителів бодай раз побував на острові, щоб загадати своє найзаповітніше бажання, тому що вірили – збудеться.

Для Марії було створено алею над річкою для ранкових прогулянок. Вона стала добрим ангелом замку. Пані Даховська була великою шанувальницею англійської культури. З її появою будинок наповнився новими аристократичними звичками: теплими літніми ранками родина любила пити чай на сонячній галявині перед будиночком. Книги англійських письменників поповнили панську бібліотеку, вишукані меблі та інші предмети привозилися з «Туманного альбіону».

За наказом Тадеуша Даховського в самому селі було збудовано чайну, де у вільний час селяни могли відпочити. Т. Даховський дуже не любив і зневажав випивох. Але, на жаль, їх кохання втратило з часом свою первинну красу. Кожен з них жив своїм життям. Тадеуш мав кілька цегельних заводів. Цегла славилась неабиякою міцністю та довговічністю. Однак справжнім захопленням для Тадеуша залишалися коні. Він мав конезавод, де утримувалося понад 100 породистих скакунів.

Вздовж муру замку обладнав манежні доріжки, заклав іподром, де часто – густо влаштовував перегони. Тадеуш брав активну участь в закордонних змаганнях: Франція, Польща... Звідти він привозив професійних жокеїв та наїзників. Гучні перемоги супроводжувалися розкішними прийомами, святкуваннями, що переростали в не менш гучні розваги у найкращих закордонних будинках. Марія підозрювала про зради чоловіка, але змінити стиль його життя була не в змозі. Вона займалась веденням господарства, вихованням дітей та очікувала чоловіка з довгих відряджень.

7. Двоповерховий флігель.

Алея над річкою в'ється вздовж невеликого двоповерхового будиночка, який ніби сховався в зелені дерев, на березі озера. Саме він, непримітний, береже родинні таємниці. Старожили - леськівчани розповідали, що саме тут жив француз жокей, який втішав пані Марію в дні відсутності господаря замку. За другими переказами, тут жила самотня сестра пана Даховського, а її коханцями були жокеї – наїзники.

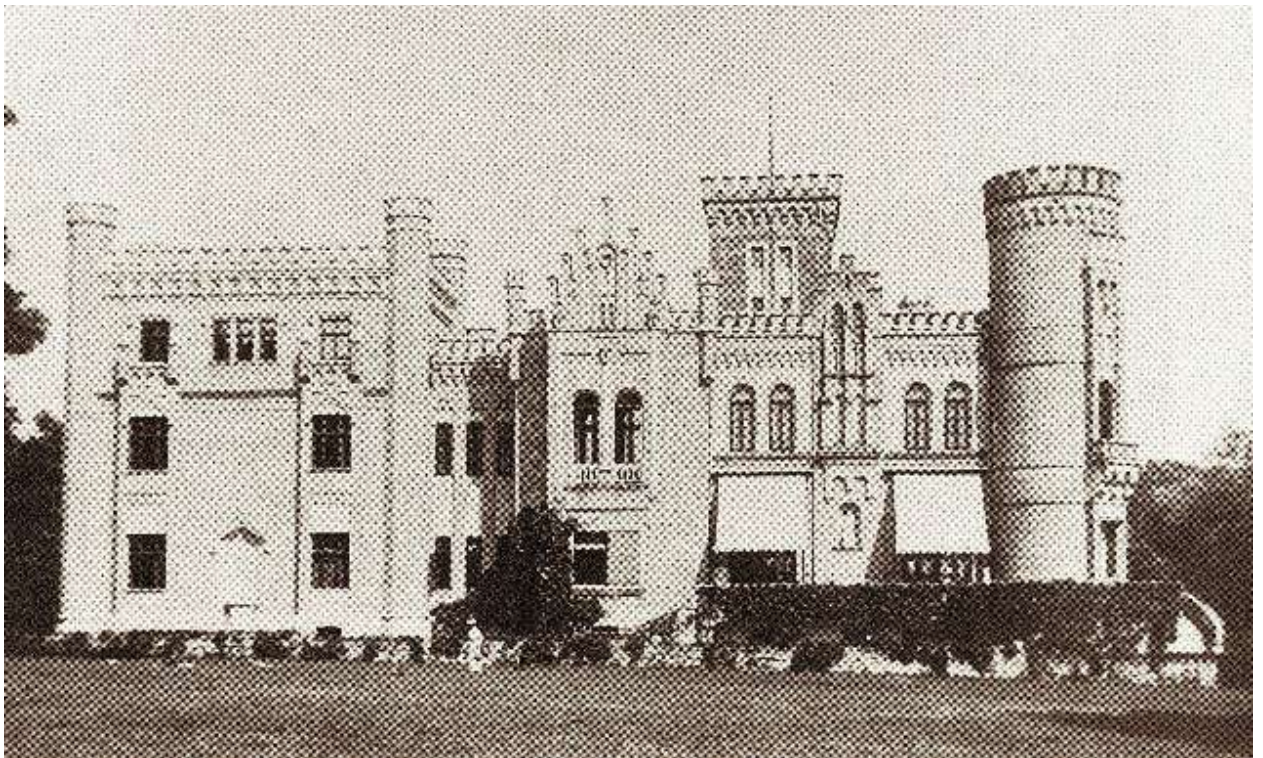
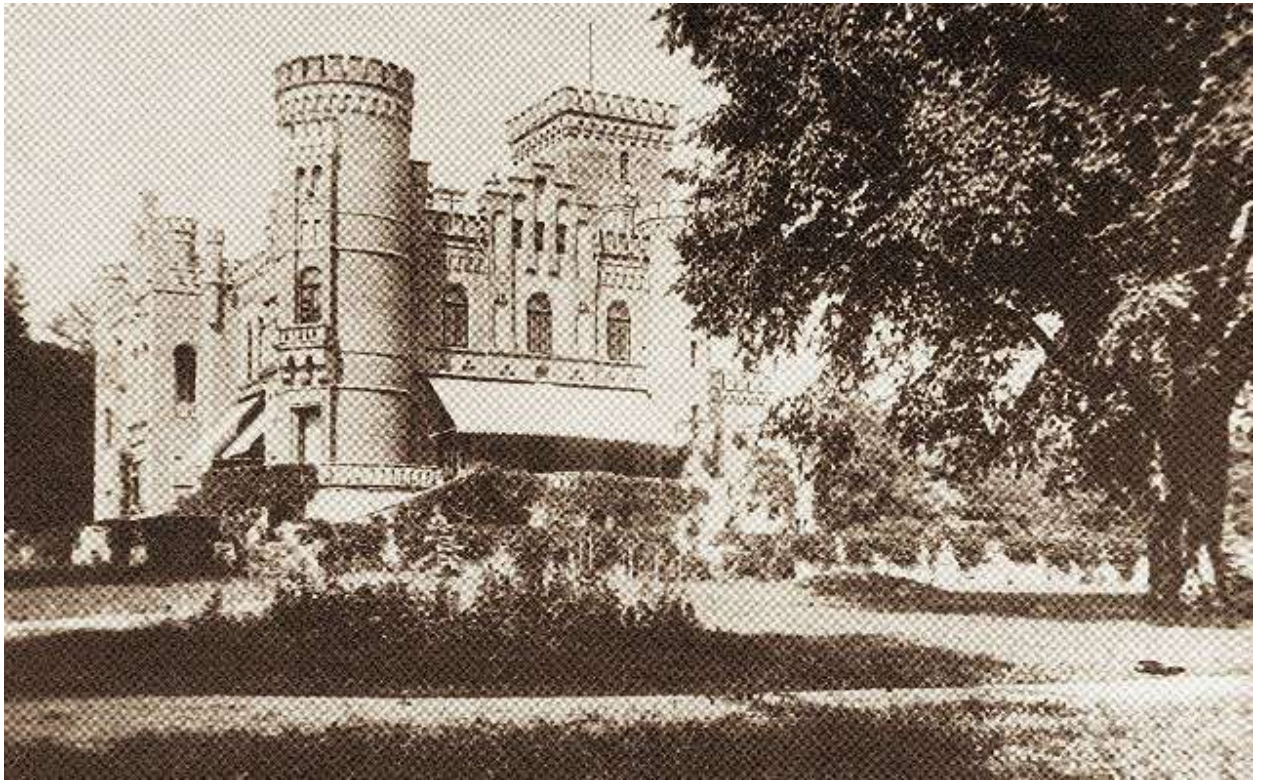
Однак, дуже швидко безтурботне панське життя обірвалося.

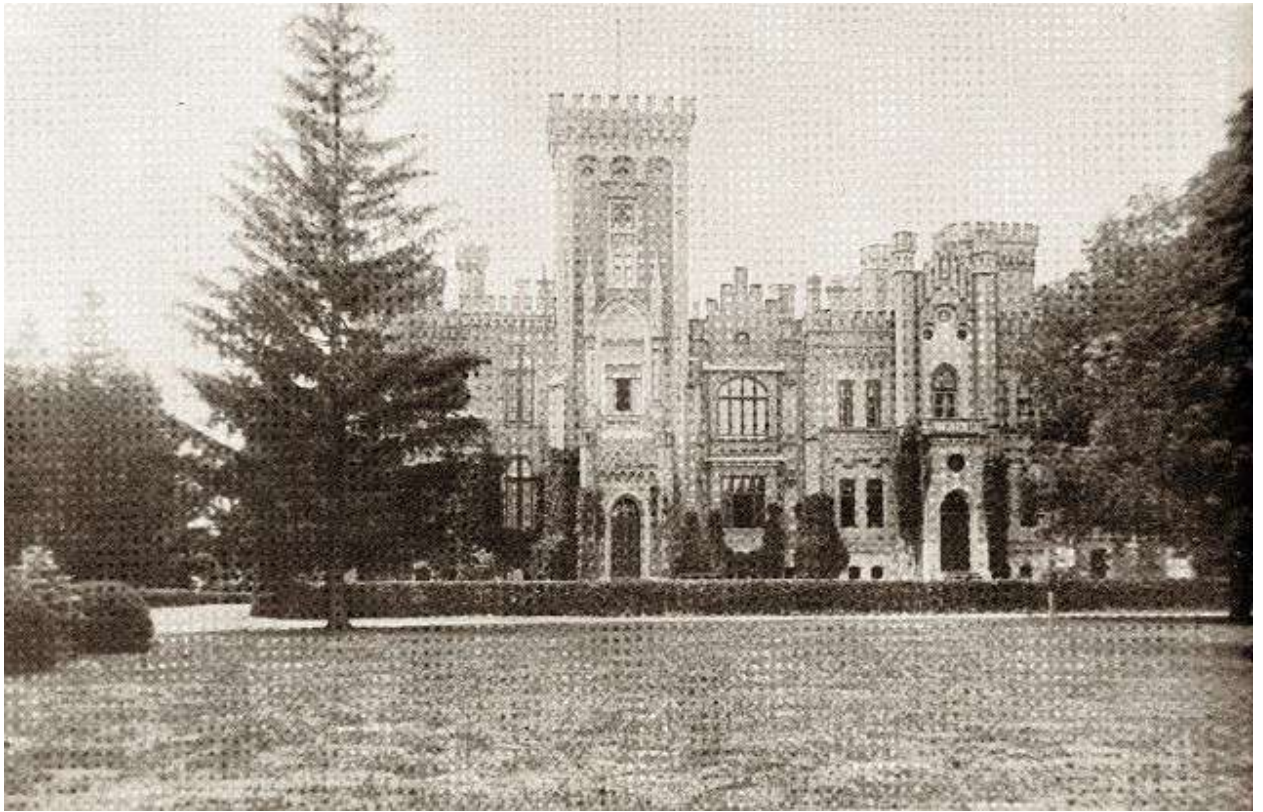
В буремні революційні роки розпочалися митарства замку. Ще напередодні революції Марія Даховська разом із дітьми покинула маєток. Господар на момент перевороту був за кордоном. Востаннє Даховський побував у Леськовому у 1920 році. Стоячи зі сльозами на очах, він благав усіх католицьких святих зберегти родове гніздо. Говорять, що саме любов селян до своїх господарів, чудакуватих, але добрих, і врятувала маєток в роки революції.

З 1934 року в маєтку облаштували піонерський табір, і замок переживав своє відродження. Звідусіль лунали дитячі голоси, сад ожив і тішив своїх нових господарів чарівними звуками і прекрасними пейзажами. У роки II Світової війни замок було пограбовано, снарядом було пошкоджено одну їх веж. У повоєнні роки у замку розташувався санаторій для військових, хворих на туберкульоз. Маєток став культурним центром в селі. Вечорами тут грав духовий оркестр, організовували концерти, показ кінофільмів. Багато леськівчан працювало у санаторії. Та невдовзі його було закрито через те, що почастишали захворювання місцевих жителів на сухоти. З 1970-х років військові тут розмістили склади медикаментів. З того часу будівля не знала ніяких ремонтних робіт і замок був покинутий напризволяще. З кожним роком він руйнується все більше, тому що потребує турботливих рук господаря. Але замок і надалі залишається військовим об'єктом у відомстві Маньківської військової частини. Неодноразові звертання до влади надати замкові у селі Леськове статусу культурно – історичної пам'ятки вона відповідає відмовою. Однак леськівчани дуже любляють своє диво. Частенько сюди навідуються екскурсії з школярами, тому що замок прекрасний у будь-яку пору року. Молоді пари любляють фотографуватися на фоні архітектурної пам'ятки. Знаний наш замок далеко за межами району, області і навіть України. І всяк, хто побував біля нього дивується, як так сталося, що він залишається занедбаним, непоміченим.

6. Картографічні та ілюстративні матеріали.

7 Бібліографія

1. Виписка із III і IV томів дворянської родовідної книги Польщі

2. Матеріали газети «Зоря» від 14.04.2001 року «Врятувати Леськівське диво» авт. Іван Волошенко
3. Матеріали Монастирищенського краєзнавчого музею.
4. Стаття газети «Алекс» від 20.06.2003 року «Леськівське диво» С.Гончарук
5. Спогади старожилів села Леськове (Н. Лукава, В.Мельник.)

8. Зміст.	
1. Довідкові дані про екскурсійний маршрут.....	3
2. Привабливість маршруту та обґрунтування його вибору.....	4

3. Коротка фізико-географічна характеристика екскурсійного маршруту.....	8
4. Розкриття пізнавального та практичного значень екскурсійного маршруту.....	11
5. Характеристика основних краєзнавчих об'єктів.....	12
6. Картографічні та ілюстративні матеріали.....	26
7. Бібліографія.....	31
8. Зміст.	32

Додаток №1

А. Виписка із III тому дворянської родовідної книги Польщі, сторінка 54.

Опрацьовано Северином Храбським Уруським спільно з Адамом Амікаром Косінським та доповнений і завершений Олександром Влодарським. Варшава, видавництво Гербетнера і Вольфа,. 1906 рік.

Даховські, герб Лодзі

Давня великопольська родина, пишеться «із Дахова» Познанського повіту. У 18 ст. переселилася на Україну. Войцех і Станіслав – спадкоємці земель Дахова 1580 р. (з податкових книг). Войцех підписав у 1632р. угоду з Познанським воєводством

Валент був спадкоємцем земель Кульчина Луцького повіту (1672р.), мав синів: Юзефа, що був капітаном саксонських військ (1701р.), і Міхала, який був одружений з Геленою Модлібовською і мав двох синів – Гжегожа (Григорія) і Яна. Ян був одружений з Євою Прусіновською, і мали вони сина **Казімежа (Казимира)**, що був судовим приставом на варшавському кордоні (1786р.), потім на житомирському кордоні. Казимир одружився з Бригідою Моравіцькою, народився у них **син Олександр**, спадкоємець села **Матвіївка (пізніше Матвіїха)**. Був він головою дворян Липовецького повіту, записаний до книг дворян Київської губернії (1803 р.), одружився на **Геновефі Грушецькій**. Залишив по собі **сина Казімежа (Казимира)**, спадкоємця земель **Леськового**, виписаного з Імперії і занесеного до книг київського дворянства в 1835р. У Казимира та його дружини Софії Збишевської народилися дочки **Анна** (була дружиною барона Артура Шмідта Заберова), **Марія** та **Леонія**, а також **син Тадеуш**.

Б. Виписка із ІУ тому дворянської родовідної книги Польщі, частина І під назвою «Історично-генеалогічні відомості про дворянські сім'ї». Варшава. Видавництво Гебетнера і Вольфа, 1901 рік.

Сім'я Даховських з Дахова в Познанському повіті

(Перше речення, на мою думку, - це сім'я з Дахова, що знаходиться в «глибинці» Познанського повіту, відома з 1398 рок, прим. перекл.).

Анна вислала з Дахова кінного на Чеську війну (1474 р.) Анна – дочка Мацея, дружина Міколая Целецького, який дав їй посаг і придане у 1559 році.

Войцех і Станіслав Даховські, володарі Дахова у 1580 році. Ян, син Яна, продав у 1622 році Моровніце Целеському.

Міхал – син Валента, переселився у 1698 році до тієї частини Кульчина у Луцькому повіті, який він отримав від батька у спадок. Потім у 1744 р. продав її Весоловському.

Ян, син Гелени Мобліборської 27 березня 1768 року підписав заповіт, в якому згадується про його дядька Юзефа, капітана лакських військ, і брата Гжегожа. **Казімеж, син Яна і Єви Прусіновської,** судовий пристав на варшавському у 1786 р., а потім – на житомирському кордоні у 1790 році одружився на Бригиді Моравіцькій і мав дочку – Юзефу Нев'ядомську та синів: Владислава (р.н.1786, помер, не залишивши нащадків) і **Олександра, народженого у 1778 р.** (метрика у Лаховіцах з 1780 р.). **Олександр** після смерті батька у 1818 році отримав у спадок землі **Хейлови і Матвіїхи.** У 1820 році він був головою дворян Липовецького повіту. У 1801 році придбав землі Леськового Київської губернії. Одружився на **Геновефі Грушецькій,** дочці Кароля і Пелагії Трембінських. Його **син Кароль,** який народився у **Леськовому в 1823 році,** помер бездітний; **Казімеж, народжений 1822 року** там же (метрика в Монастирищі з 1829 р.) **помер у 1894 році.** Казімеж з дружиною Софією Збишевською мали **сина Тадеуша,** який у 1898 році женився на **Марії Володковичівні,** дочці Юзефа і Анелії Заславських-Романовських, удочереній Костянтином і Геленою Джевецькими-

Володковичами. **Дочки Казімежа: Марія, Леонія** (вийшла заміж за Юзефа Іжицького), **Анна** (була заможем за бароном Артуром Шмідтом Заберовим).

Друга лінія роду Даховських походить від Міколая, луковського намісника, який разом із дружиною Маріанною з Полетилува продав у 1683 році Шарнювку Київської губернії Невельському. Їх син Юзеф, народжений у 1728 році (метрика у Жваньчику) від Іоанни Прушинської, залишив сина Євстахія, що народився у Хлібові в 1758 році (метрика у Копіюві), дрохіцького скарбника, який подарував своєму синові Яну 16000 флорінтів, що лежали в банку Тепера. У тому акті був пункт про те, що він був сином Юзефа і внуком Міколая.

Ян, народжений у 1781 році, одружився на Вікторії Незабитовській. У них був син Базилій і дочка Надзея. Шимон, другий син Євстахія, після себе залишив сина Яна, підхорунжого першого козацького українського полку у 1781 році. Ця родинна лінія Даховських була зареєстрована в Київській губернії у 1852 році. А також син Казімеж, що народився в Римі 1 березня 1904 року, оженився на Єві Захачевській – дочці Ірени із сім'ї Знановичів і Здіслава Захачевського.

Девіз сім'ї Даховських «Grede et vade» - «Вірити та йти»

Додаток №2

Біографія Тадеуша Даховського

Тадеуш Даховський, син Казімежа Даховського і Софії Збишеської, народився **20 травня 1868 року у Леськовому**, яке від **1801 року** належало **роду Даховських**. Середню освіту він отримав у Коледжі єзуїтів у Тернополі, потім вступив до Королівського політехнічного університету в Дрездені, навчався там протягом 2-х років, а потім був на практиці у цьому ж університеті.

У 1894 році повернувся на Україну, з великим ентузіазмом почав оздоблювати замок, перебудував господарські споруди, почав упроваджувати раціоналізаторську політику у своїх володіннях, які займали близько 5.300 моргів земель і лісів (*морг – міра площі в 0,56 га, прим. перекл.*). В той же час почав займатися розведенням породистих коней, продовжуючи традиції свого батька Казімежа, який займався кіньми і мав у Леськовому 47 породистих кобил англійської породи, а згодом – 128 лошат.

У 1894 році Тадеуш брав участь у полюванні на оленя (*вид кінних змагань, прим. перекл.*), яке було організоване в Антоніні на землях Юзефа Потоцького, а в 1896 році отримав перше місце на Медузі (*кобила, прим. перекл.*) у Ярморлінцях. Від 1896 року провів 2 роки в Антоніні, де під керівництвом відомого конюха Єгона фон Кадіша вчився їзді на конях (щодня об'їжджав по 6 коней).

31.05.1898 року у Одесі вінчається з Марією Володкович (*до речі – першою дружиною Генріка Сенкевича*). Вони мали 2-х дітей: дочку Гелену, яка народилася 4 травня 1899 року, потім вийшла заміж за Станіслава Любенського у Кракові; сина Казімежа, який одружився 23 серпня 1948 року у Варшаві на Єві Захачевській.

1898-1914 рр. Тадеуш розбудував і провів реконструкцію замку у Леськовому, завіз меблі, картини і витвори мистецтв із замку Кракова, збудував нову конюшню і гараж, поширив господарську діяльність на 2 великі земельні володіння, які отримав у придане за дружиною. Йому став

належати Городок (близько 2.120 морги) та Княжа Криниця (3.630 морги), що складало разом з Леськовим близько 11.050 моргів землі.

Пан Тадеуш постійно удосконалював кінну їзду і упродовж 16 років отримав близько 290 нагород та відзнак на різних змаганнях у Москві, Відні, Будапешті, Пардубіцах (зайняв 2-ге місце на Цеппеліні (*кінь*) у 1912 році), у Марбурзі, Варшаві, Львові, Проскурові, Любліні, Пьотркові і т.д., а також – на різних полюваннях на оленя (*кінні полювання-парфорсна їзда, від французького par force — силоміць — різновид польової їзди, проводяться з гончими собаками за живим звіром (олень, вовк, кабан, лисиця, засць) або по штучному сліду звіра. Дистанція полювань до 35 км, прим. перекл.)* у Ланцуті і в Антоніні.

Треба згадати і про те, що Мірра (*кобила – прим. перекл.*) – гніда, яку привезли із Англії і яку згодом намалював художник Войцех Коссак на портреті Тадеуша Даховського, скакала дуже добре і теж отримала багато нагород, хоча й не була породистою. Крім великої кількості нагород у Радомі, Любліні, Львові, Варшаві і Пьотркові, у 1908 році в Михайловському манежі у Петербурзі вона отримала I місце за рекордний стрибок шириною 6м 60 см, а в наступному році – нагороду в Проскурові за рекордний стрибок у висоту на 1м 86 см .

У 1910 році під час виставки у Відні Мірра зайняла I місце за стрибок шириною 6 м 75 см. Згадана картина (яка знаходиться в одній із галерей м.Луцька) називалася «Загублений слід» і зображала полювання на оленя в Антоніні (1906 р.), коли всі учасники, крім Даховського, заблудилися, і він виявився єдиним наїзником, котрому вдалося загнати оленя з допомогою 3-х собак.

За свої спортивні успіхи Тадеуш Даховський у 1935 році отримав нагороду №9, яку йому вручив Президент Польщі Ігнатій Мостіцький.

Вручення нагороди відбулося 7 червня на стадіоні у Лазенках Королівських під час проведення «Кубка народів».

На початку I-ї світової війни у 1914 році Тадеуш Даховський перебував у Леськовому. У 1918 році він виїхав до Одеси і працював на будівництві. У 1920 році повернувся до Польщі і поселився у Варшаві. Завдяки своїм знанням і практичним навичкам дуже швидко звик до нового життя і почав заробляти, проектуючи і керуючи виконанням різних споруд житлового, господарського, а також спортивного типу.

Серед найвдаліших його робіт можна виділити:

1. В період з 01.02.1923 р. по 14.09.1925 р. - адміністративна споруда в Неборуві, що належала Янушу Радзівілли.
2. Восени у 1925 році спроектував і керував роботами по реставрації замку Альберта Велькопольського у Хробжі,
3. В період з 01.12.1925 р. по 15.11.1930 р був керівником на будівництві нової гоночної траси.
4. В 1929-1930 рр. керував роботами по перебудові замку Альбрехта Радзівілла у Варшаві на Алеях Уяздовських (відновлення дубових сходів).
5. В 1928 і 1929 рр. зробив проекти для таких приміщень:
 - а) переоформлення 2-х великих галерей на 2-му поверсі у стилі «Роберта Адама»;
 - б) монтування 14 дверей;
 - в) малий коридор, який з'єднує ці дві галереї з головними сходами, і камін, виконаний із двох видів мармуру у стилі «Роберта Адама».
 - г) велика ніша у нижній залі.

6.В період з 1928 до 1945 року був керівником відділу (*очевидно архітектурного – прим.перекл.*) під м. Тарнув, що належав Роману Сангушку. В цей час зробив проект і наглядав за будівництвом великої сучасної конюшні для арабських скакунів у Хишові. Окрім того, займався відновленням меблів і кімнат у мисливському будинку.

Після закінчення війни у 1945 році Тадеуш Даховський змушений був залишити Гумніско і переселитися до Тарнова. Не зважаючи на старість продовжував працювати і в період з 13 вересня 1945 до вересня 1946 року керував будівництвом мосту на річці Бяла у Тухові. Для того, щоб отримати необхідні знання для керування роботами, у віці 79 років вступив до Державної торгівельної школи у Кракові і 14 грудня 1947 року отримав диплом техника-будівельника.

В 1950-1951 роках під керівництвом професора Альфреда Маєвського працював над реставрацією коледжу Маіус в Кракові (були проведені відновлювальні роботи).

7 грудня 1951 року Тадеуш Даховський захворів на запалення легенів. **Помер 16 грудня 1951 року і був похований на Раковецькому кладовищі у Кракові.**

Кілька спогадів про Тадеуша Даховського

Спогади племінника Євстаха Чосновського

25.04.1952 р.

Кажуть, що поляки не люблять зверхності. Росіяни кажуть, що ніхто нас так не ошукає, як свій. Скажу це по-іншому: дуже часто наша власна родина стає для нас ворогом, а щодо друзів – то вони найчастіше стають

нашими основними конкурентами. Родина критикує, аналізує, підсуває якісь песимістичні висновки, а друзі – підставляють ногу, насміхаються, і при цьому все сховано під маскою щирості.

Якби Тадеуш Даховський народився німцем, французом чи росіянином, він став би видатною людиною в будь-якій галузі. Але кожна людина має своє оточення, а Тадеуша оточення не сприймало. Заздрість? Мабуть так. Він дуже відрізнявся від інших: був зібраний і йшов до своєї мети.

Я познайомився з Даховським в Обарові у 1895 році. Мені було 14, а йому 27 років. Блондин, середнього росту, гармонійної статури, виглядав молодо, але поважно. Завжди елегантний без зайвої яскравості. Ця елегантність з часом переросла в артистичну: одяг Тада був дуже вишуканий і дуже доладно підібраний. Це стосувалося і вибору коней, сідел, речей для конюшні. Ніхто в цьому денді не побачив би силача і акумулятора волі. Він міг зламати колоду карт або скрутити в пальцях золоту п'ятирублеву монету. Коли ставив перед собою якусь мету, завжди її досягав.

Мав музичний слух, добре грав у теніс, дуже влучно стріляв.

Пам'ятаю, що в 1895 році розповідав мені про конкурс у Ярмолінцях (справжню пародію). Але Тадеуш обіцяв, що в наступному році там дебютує.

У нього було 2 кобили: сива Медуза, яка вже до того часу звикла до скачок, і Острога. Медуза принесла йому нагороду.

Даховський танцював на балах в Обарові, Бочаніці, брав участь у полюванні на оленя в Антоніні.

Іподром знаходився неподалік моєї гімназії №5. Я виходив із дому раніше і прибігав на стадіон. Даховський був дуже привітний зі мною – школярем (мабуть відчував, як я ним захоплююся).

Дві осені Даховський під керівництвом директора мисливської конюшні Потоцького ротмістра Єгона фон Кадіша удосконалював техніку кінної їзди в Антоніні. Їздив по 8 годин щодня. Результати були чудові.

Падревський казав, що успіх – це 1% таланту, 9% щастя і 90% важкої праці. Так само і Даховський – віртуоз кінної їзди - своїми успіхами завдячує важкій праці.

Коли він, уже одружений, разом із Варною і Юдитою з'явився на конкурсах у Києві, то був уже впевнений у своїх силах і отримував нагороди. У наступному році виграв кубок Хайфлаєра і Хунтсмана. Тоді у мене була фотографія Даховського, де зображено його на коні у стрибку через воду. Не зможу перерахувати усіх його досягнень, спробую розповісти щось із своїх власних спогадів. Знаю лише те, що у 1903 році він отримав усі можливі нагороди у Варшаві.

Даховський до певного часу дотримувався постулатів австрійської школи. Коли із ним почали конкурувати Родзянко та інші російські майстри, він змінив систему на систему Капрі. Певний час він мав свою конюшню, його кінь Фрамполь виграв для нього нагороду Цезаря у Варшаві. Даховський був чудовим організатором, і, не дивлячись на те, що конюшня дуже розрослася, він не потребував ні тренера, ні когось для стайні. Йому вистачало допомоги Юзефа (Хордзевича), простого парубка, якого він взяв зі стайні Решкова. Його коні подорожували не тільки по країні, а бували у Відні, Берліні, Петербурзі, а їх фізична форма була завжди чудовою. Його Юзеф завжди залишався Юзеком, ніхто й ніколи не звертався до нього «пан Юзеф». Потім була Вінниця, Пьотрков, Лодзь, конкурси у Варшаві, а перед війною – у Рівному.

Даховський завжди все робив мудро. Любив використовувати середовище, оточення або навіть помилки. Наприклад, у Пьотркові помітив розрив між прапорцями на гоночному полі, пропустив своїх конкурентів,

перескочив через широкий рів і по тятіві лука, їдучи так, щоб прапорці залишалися на лівому боці, доїхав сам до фінішу, вигравши в конкурсі Солідас і перемігши видатних наїзників. Так було і у Відні, коли він скоротив собі дорогу по алеї для наїзників по Пратеру, виграв час і при цьому не порушив правил.

Якогось разу побився об заклад із Стефаном Єловецьким, який постійно казав, що Мірра зачепить цеглу із стіни 2м 10 см, ставку складала якась незначна сума. Мірра перескочила і не скинула жодної цеглини (хоча частина цегли була зчеплена гумками).

Один із панів Познанських, промисловий магнат, мав кобилу, яка називалася «Sale Bete». На одній із гонок у неї з ніздрів пішла кров, і власник виставив її на продаж. Даховський поміняв якогось Імбіра на цю «Sale Bete» пройшло кілька місяців, і ці двоє знову зустрілися у парикмахерській. Даховський запитав у Познанського, як там поживає Імбір, а Познанський відповів, що кінь у такій формі, що зможе виграти у всіх. Даховський заперечив, що кінь не виграє навіть у «Sale Bete». Познанський образився, і вони побилися об заклад на 3000 рублів. І ось «Sale Bete» стала до боротьби, а її противник – ні. Познанський взагалі не з'явився на гонки і зробив із себе посміховисько.

«Сердечні друзі» зловмисно коментували різні його штучки.

Аналізуючи кінну їзду Даховського, перш за все я хотів би підкреслити головний чинник його таланту – це уміння підкорити собі коня. Під ним навіть кінь, дикий, як тигр, ставав слухняним, мов ягнятко. Так було з Неверміндом, якого не захотів собі узяти дуже вправний наїзник Адам Любомирський (хоча його спеціально для нього привезли). Він просто не зміг йому дати раду, як не зміг осідлати і Чартидаха зі стайні в Антоніні. Ці двоє коней були найважливіші у його стайні. На полі наш майстер кінної їзди не мав собі рівних. Мав геніальне відчуття, орієнтацію, сміливість, умів мудро

ризикувати. Носив причеплений шпилькою до жаботу риг оленя і казав «Ату, дві собаки Чартидах і я».

І в кінці про його стиль. Але до цього я ще повернуся. А гонки? Вражаючі!

Я бачив Тада у Проскурові. Мабуть це було у 1908, а може і в 1909 році, якраз після його тріумфальних виступів у Відні. Тоді він був у зеніті слави. Всім, хто хотів його критикувати, слова просто застрягали в горлі. У нього були дуже добрі коні, але він на Міррі- це було видовище, як із казки. Колись він узяв мене до свого автомобіля і повіз до Лодзі. Якийсь був тоді невезучий день, аварія за аварією. Всі передумали, а Тад доїхав і був зустрінутий оваціями.

Тад не лише вигравав усі мисливські змагання і кроси, але й умів також проводити вручення нагород.

Взагалі, він був дуже добрим спікером, бездоганно володів польською, а також французькою, німецькою, англійською, російською і українською мовами.

Про свої віденські тріумфи писав у журналах «Наїзник», «Розведення коней», у 20-х роках – у «Тріумфі». Згадав перші відгуки столичної преси, яка «Наїзника» ставила на рівні армії Франца Юзефа. Перший конкурс був на дуже високому рівні.

Успіх над Дунаєм розпочав епоху міжнародних перемог. Наш майстер вигравав у Берліні, двічі зайняв друге місце у відомих Паргубіцьких перегонах на Цеппеліні. У Петербурзі спеціалістка по стрибках у висоту Мірра встановила новий рекорд по стрибках у ширину. На цьому з конкуренцією було покінчено.

Даховський швидко переконався, що немає сенсу платити величезні суми за імпорт із-за каналу (*зміст не зрозуміла, прим. перекл.*). Хайфлаєйр служив йому час від часу, Невермінд – для продажу. Усі Чартидахи, Хероди,

Цеппеліни, Елеонори, Колеби, Міси і багато інших – це продукти місцеві. Знаменита Мірра, вочевидь, ходила у четвірці Міхала Коморовського.

Усіх дивувала фізична витримка Даховського. Спав мало. Міг танцювати увечері, демонструючи виконання (дуже зрештою індивідуальне) оберка, а вранці – працювати, потім увечері брати участь у боротьбі. Вправність під час падінь (з *коня*) просто дивувала. Була у нього така кобила Тралала. З часом вона почала краще скакати, але одного разу у Проскурові ніяк не хотіла скакати через бар'єр. Незважаючи на це, Тад став з нею на старт. Кобила перед бар'єром упала передніми ногами у рів і за нею попадали всі інші учасники. Але поки глядачі на трибунах ще й до трьох не дорахували, Даховський уже підхопився і заглядав у рів, дивлячись на людей, змішаних із кінями під його ногами. Інша історія - про сиву кобилу Кілікію. Ця взагалі не хотіла скакати. Не дивлячись на це, Даховський проїхав на ній всю трасу. Якийсь карикатурист зобразив це на картині «Кілікія, рекорд Даховського». Цю акварель купив Юзеф Гіжицький, була чудова.

У Пьотркові Сергіуш Немоевський оголосив велику нагороду за перемогу у мисливському кросі. У той же час повідомив, що буде намагатися зробити все, щоб учасники загубилися. Хто не стане на фініші за дві хвилини перед головним ведучим перед фінішною лінією, буде дискваліфікований.

Наш Тад закинув рюкзак, повідомив своїх конкурентів. У сосновому бору вилетів із сідла, але по слідах вистежив утікаючого ведучого. «Поле» гонок дійсно загубилося, але Даховський доїхав до фінішу на «хвості» ведучого, який, наказавши йому чекати, розсердився і втік, тим самим встановив дві хвилини часової різниці і не виплатив нагороди.

Під час урочистої вечері скривджений переможець встав. Лише він один виконав усі вимоги конкурсу, подякував тому, хто оголосив нагороду «за чудовну проїздку» і додав: «Надіюся, що наступного року правила кросу будуть окреслені точніше, і ми дорогою будемо мати ще більше перешкод. Я

собі дозволю запросити пана Нємоевського взяти участь у кросі, який я організую. Я вас запевняю, що буде де скакати». Нємоевський запрошення не прийняв і виїхав наступного дня.

Потім ми створили подібне товариство у Рівному. До нас без коня приїхав у гості Даховський. Хуберт Любомирський мав таку кобилу, яка, за його словами, не скакала. «Побачимо, - сказав на це наш майстер. - Спробую поскакати на коні, який не скаче». На полі ця нездара скакала, як арабський жеребець.

Востаннє я бачив Даховського у Львові, мабуть у 1922 році. Він проводив мисливський крос. Як завжди, був незрівнянний. Потім, люди мені розповідали, ще виступав у Пьотркові. Його елегантну посадку на коні дуже гарно відтворено на картині Войцеха Коссака.

Чудовий організатор, великий естет, завжди приїздив на гонки у звичайному одязі. Одяг ніс його слуга, а потім у останні хвилини перед стартом допомагав йому переодягнутися.

У Проскурові, у Рівному і на інших конкурсах, кросах і мисливських полюваннях треба було перевдягатися кілька разів, але це не було для Теда проблемою.

З нього насміхалися через його економність. Так, він економив, але це була його перевага, а не недолік. Скільки коштувало Леськове і які приносило доходи, я не знаю. Його молодий господар у світі справляв враження людини заможної. Але, думаю, йому доводилося рахувати копітку. Після того, як від прикупив землі Городка і Китайгорода – він уже був багатою людиною. Умів займатися бізнесом, докупив у власність Княжу Криницю. І якщо родина Даховських, крім приданого Маріушки, отримала землі і гроші – то це заслуга її чоловіка, якого Костянтин Володкович дуже любив. Він любив іронізувати з різних починань зятя. Казав, що той

перевертає все догори ногами. Він був відомим меломаном і філантропом, тому не дуже розумів спортивні амбіції зятя, але любив його як людину.

З Леськового Даховський зробив лялечку. Палац збудував Казімеж у невідомому на Україні стилі – важка споруда з червоної цегли, оздоблена вежами. Це могло подобатися, могло й не подобатися. Але всередині це був витвір мистецтва, доброго смаку, комфорту. Кожна ручка на дверях викликала захват. Вміло розташовані витвори мистецтва, електричне світло, слуги. Навколо палацу – доглянутий парку англійському стилі. Юзеф Потоцький казав, що не бачив більш гармонійної резиденції.

Полювання в леськівських лісах теж було на відповідному рівні.

Ясні, просторі, затишні кімнати в замку згладжували зовнішню суворість. Леськове було прекрасним.

Я глибоко переконаний, що якщо Даховський був відомий через свій талант їзди на конях, то так же міг би добитися слави у будь-якій сфері. Такий мав характер, таку силу волі.

У віці 70 років отримав диплом архітектора. Я завжди захоплювався Даховським, дуже його любив. Його помилки? А хто не помиляється? Просто недоліки у видатних людей завжди помітніші.

До моїх спогадів додаю лише одне: нехай йому, коханому Тедові, земля буде пухом. Прожив цікаве, яскраве, багате на враження та пригоди життя. Як би там не було, подолав незгоди, тому що був мудрою людиною, а мудрість – це такий капітал, який не можна відібрати.

Ці спогади присвячую дітям мого друга

Відомі через свою злостивість **щоденники Тадеуша Бобровського**. Великий «рабін» записував невідомо звідки взяті плітки, зводив наклепи. Всі обурювалися – і правильно. Важко зрозуміти психіку цього чоловіка, який був відомим, мав багато земель, був багатою людиною і з-за гробу цитував якісь порнографічні вірші.

Наш вреднючий письменник так згадує родини Збишевських, Даховських і Раковських: «Про дівчат з родини Збишевських, дочок Непомуцена і Сласької кажуть, що були найгарніші в губернії.одна з них вийшла заміж за Олександра Раковського, друга – Софія – за Казімежа Даховського». Бобровський пише, що «пані Раковська була гарнішою, а пані Даховська – розумна, енергійна і дуже гарна».

Далі ще згадка про Даховських : «Геновефа маршалкова із сім'ї Грушецьких Даховська була витонченою дамою, з найкращого товариства, елегантна, гарно висловлювалася, уміла практично вести господарство. Її двоє синів виховувалися у Харкові під наглядом Олександра Міцкевича, брата Адама. До кінця жила у Леськовому, докупила ще землі у Підвисокому і там доживала віку. Її сини були «хворі на москальство і англomanію», їх не любили. Один із них (*Кароль, прим. перекл.*) помер у молодому віці.

Бобровський часто зустрічався із Казімежем, але ніколи не бачив у нього якогось москальства, скоріше він був схожим на англійця.

Маршалкова Даховська продала Підвисоке і купила у Марселіні Чарторійської Лукашівку (із записів Цецілії Мошковської Радзивілової за 100.000 рублів з обіцянкою, що вона буде утримувати 30 убогих). Але Лукашівка була під заставою, у боргах. Даховська думала якимось «закрити» цю справу, збудувавши в Лукашівці лікарню. Але втрутився уряд, і ці землі «пішли з молотка». Потім вона жила у Житомирі, підробляла, даючи поради при будові мостів і доріг. Взагалі була великою аферисткою».

Про Казімежа Бобровський висловився вже краще, написав про нього: «Казімеж Даховський являв собою породистого фабриканта по розведенню коней».

Леськове: заборонена зона

Ірина Пустиннікова

Продовжимо шукати замки та палаци, що так чи інакше пов'язані з оздоровленням чи медициною.

В пошуках заберемося в самісінький центр України, на Черкащину - землю, від якої якось не чекаєш фортець і маєтків. До речі, дарма: і Корсунь-Шевченківський палац Лопухіних, і мисливський замок Шувалових у Тальному — об'єкти, варті уваги. Але вони давно нанесені на туристичні мапи України, перефотографовані в сотнях ракурсів, описані в десятках видань. Колумбом, який відкриває свою Америку, тут себе не відчуєш. Хочеться відкриттів? Готуйтеся до випробувань. Легкі шляхи не для піонерів.

Чи є стимулом ревності до сусідів?

...Головне — посміхатися. Широко і довірливо. Охоронець у камуфляжі сканує поглядом мій фотоапарат на шиї, набираючи на мобіліці начальника караулу. Я мушу виглядати трохи дивакуватого. Та що виглядати — я ж такою і є! Шкода, немає для повноти картини совдепівської шапки-вушанки на голові й матрьошки в руці — тоді точно пропустять на територію маєтку Даховських поблизу райцентру Монастирище. Хоча й без матрьошки я маю козир у рукаві: про замок у Леськовому мені розповів голова сусідньої

сілради. І саме аргумент: "Так голова ж запрошував!" відкриє переді мною ворота закритого для туристів об'єкта - англійського замку в степах України.

Повірити в реальність побаченого важко. Те, що така будівля в стилі Тюдорівської готики пережила дві світові війни і сім десятиліть радянської влади, — справжнє диво. Доля замку могла б бути іншою, якби не... боротьба з пияцтвом, яку провадив місцевий пан, один із

Даховських.

Та давайте по порядку. Перші століття існування Леськового не відділити від сусіднього Монастирища. Ті ж власники, ті ж події. В 1801 р. цю місцевість купує Олександр Даховський, та пройде ще майже півстоліття, поки його син Казимир (1822-1894) не вибудує поблизу старого панського двору новий розкішний палац у готичному стилі. Гроші на таке були: мати Казимира, Геновефа Грушецька, хоч і дуже рано овдовіла, та господарку провадила вміло, зумівши накопичити для своїх синів чималі багатства.

Легенди приписують леськовським панам заздрість до майже сусідньої Софіївки в Умані: мовляв, хотілося Даховським Потоцьким носа втерти. Легенди бувають жорстокими: навряд чи Даховських обходили сусіди. Те, що в результаті леськівський замок було визнано найцікавішою польською резиденцією в усій Центральній Україні, лише приємний, але не обов'язковий бонус.

Шкода, що історія не зберегла ім'я автора проекту замку-палацу. Відомо

лише те, що автором останньої реконструкції споруди в 1890 роках був архітектор Цехановський.

Чай замість горілки

Коли гора не йде до Магомета, магомети підсуваються до гір. Даховським випала доля жити в Російській імперії, але любили вони Англію. Довелося в Центральній Україні створювати свій шматок Альбіону. Навіть хобі шляхтичів було суто англійським: вони розводили англійських жеребців. До 1917 р. на всю Росію славилися леськівські скакуни. Тут були чудові стайні та іподром. Даховські самі були прекрасними наїзниками, а вже скільки нагород привозили з іподромів всього світу їхні жокеї, знають лише легенди.

За англійською звичкою, навколо палацу розкинувся ландшафтний (англійський!) парк, а огорожі були виключно зелені - з охайно підрізаного живоплоту. Серед паркових клумб гасали вершники в компанії мисливських собак. Тоді дерева знали свої місця — серед просторих галявин підносилися до неба або гарна сосна, або старий дуб. Зараз на місці галявин і клумб - зарості. Природа сильніша за впорядкованість. Парк від соснового лісу дотепер відділяє став із рукотворним островом любові посередині. Гарно тут.

Колись Леськове вражало й інтер'єрами. Син Казимира Даховського - Тадеуш, пошлюбив Марію Володкович-Романовську, яка успадкувала чималу колекцію антикваріату, ренесансних меблів та чудових картин. Окрема кімната палацу була віддана під багату колекцію давніх тканин.

Джентльмени не п'ють горілку відрами, їм смакує чай. Тадеуш Даховський, син Казимира і розбудовувач Леськового № 2, був справжнім джентльменом і в селі влаштував не корчму, а чайну. Замість вобли — печиво і цукерки.

Можливо, над дивакуватим паном хихотили й посміювалися у вуса мужики, але вони ж і врятували садибу в важкі революційні роки — як вдячність за людяність панів. Останній із Даховських побував тут у буремному, безвладному 1920 році. Його мріям - привезти з Варшави родину і замешкати в Україні - не було суджено збутися.

Із 1934 р. у маєтку влаштували піонерський табір, через десятиліття тут розмістили санаторій Уманської дивізії. З 1970-х у споруді був склад медикаментів. Із 1992 по 2007 р. казковий палац був військовим об'єктом у відомстві Маньківської військової частини. Хоча садибу (крім палацу збереглися флігелі та огорожа) ще в минулому році передали на баланс леськівської сільради, військові це рішення саботують і вступатися не збираються. Щось тут зберігають. Що - краще не знати, якщо хочеш потрапити на територію. Стан споруди не надто райдужний: по найвищій вежі, на якій колись розвивався прапор Даховських, зараз зміїться тріщина, дах вимагає негайного ремонту, за чутками (які вперто спростовував начальник караулу), впали перекриття між поверхами. Балюстрада, що вела від замку до парку, похована під килимом весняної зелені. Від скульптур, що прикрашали парк, залишилися побиті постаменти. Декоративні вази для квітів ще стоять, але теж скоро відправляться в "архітектурний вирій". Шкода.

Уже років із десять у Леськове приїздять олігархи з мріями про власну садибу та повертаються ні з чим. Пам'ятка входить до обласного реєстру національної спадщини, а отже, за законом не підлягає продажу. Так і тихо "помирає". Військові рано чи пізно підуть, та навряд чи туристам це допоможе. Боюся, дуже скоро до Леськового вестиме гарна асфальтована дорога замість розбитої ґрунтівки, а нових приватних охоронців чийогось приватного палацу вже ніякими головами сільрад не переконаєш пропустити

тебе на територію. З двох зол вибирають менше. Але яке з них менше в цьому конкретному випадку?